

שר התורה

מאת

וקראת לשבת עונג

גליון מורחב עם הסתלקותו של מרן מלכא, אביר הרועים, הגאון הגדול,
שר התורה, עמוד ההוראה, רבנו **עובדיה יוסף צוק"ל**

יתומים היינר ואיין אב

איכה חשכה

אור ההלכה

כאש בקרבו ובאהבתה ישגה תמיד, לא
ראוי להאריך בדיבור!?"

סגולה לזיכרון

אברך חשוב ממקורבי מרן צוק"ל, פנה
לרבנו שיגלה לו את ה"סגולה לזכרון" כמו
של מרן... כדי להשיבו, נגש רבנו לארון
הספרים ופתח לו את אחת הגמרות,
הצביע לו על תוס' ארוך הנסרך על רוב
העמוד ואמר לו: "תסתכל בתוס'", ורבינו
החל להרצות לפניו את כל דברי התוס'
מילה במילה החל מוא"ת, וי"ל, ועוד י"ל,
א"נ וכו'. משייב אמר לו רבינו: "מה
אתה חושב, איך אני יודע את התוס' הזה.
למדתי אותו 200 פעם! רק ע"י שינון
וחזרה זוכרים". ובפעם אחרת אמר רבינו
לבנו הג"ר ר' יצחק: "רגילים לחשוב שיש
לי זכרון, האמת שבילדותי לא היה לי זכרון
והייתי מוריד דמעות כנחל כדי שה' יחוס
וירחם עלי ואזכור את לימודי". תוך שהוא
עמל בשינון וחזרה תמידית עד לעשרות
פעמים לכל מסכת ומסכת חזור ושנון.
וכפי שהעיד פעם מרן ואמר: "כשהייתי
בחור בישיבה ולמדנו אז מסכת גיטין,
למדתי את כל המסכת 60 פעם!"

מלמד שלן בעומקה של הלכה

באחת מלילות השבת אירע קצר חשמלי
בשכונה בשעה אחת בלילה לערך, והוא
ראה מחלון ביתו את מרן יוצא למרפסת
ביתו כדי ללמוד לאור תאורת פנסי הרחוב,
וראהו רכון על ספר כלשהו שהחל לעיין
בו, כך במשך זמן מה, ושוב חזר אותו ר"מ
לישון. כאשר קם הר"מ לתפילת ותיקין
בהנף החמה, הוא רואה עדיין את מרן
עומד על עומדו באותה תנוחה שראהו
בשעת לילה מאוחרת ומתעמק בספרו...

כל רז לא אניס ליה

באחד הימים, אחז מרן הגר"ש הלוי
וואזנר שליט"א בידו, אחד מחלקי שו"ת
"יביע אומר" ועיין בו. בעת לימודו, הוא
קרא לנכדו ואמר לו "הרב כותב כאן, "וכן
מובא בשו"ת שבט הלוי וכו'" והוא לפלא
בעיניו, אני לא כתבתי דבר כזה מה שהרב
כותב, אולי זו טעות דפוס". ביקש הגר"ש
מנכדו להביא לו את ספרו "שבט הלוי"
חלק פלוני. משהביא את הספר, פתח
הגר"ש והוא מצא בדיוק כמו שכתב הרב
"יביע אומר". אמר, אני כתבתי ולא זוכר
וכבוד הרב "יביע אומר" זוכר?! "תראה מה
זה גאון ישראל" אמר הגר"ש לנכדו. "צריך
ללמוד כמוהו כדי להיות גאון ישראל". ■

הסכים "בבא סאלי" שישאר במעמד הוד
זה.

הראשל"צ הג"ר יצחק שליט"א מתאר
את המעמד, איך ישבו שני המאורות
הגדולים זה אצל זה, וה"בבא סאלי" פונה
לרבנו ואומר לו בהערצה: שמחתי מאד
לראות את פני כבוד תורתו. כבר בהיותנו
במרוקו, שמענו את שמעו וגדולתו בתורה,
ועל הספרים "יביע אומר", שראינו אותם
והתפעלנו מאד, אבל לא ראינו פנים אל
פנים, ועתה זכינו לראותו פנים אל פנים,
לכן כת"ר ישאר עמנו ונעשה לכבודו
סעודה ותבוא הגאולה". אמר לו רבנו: "אני
ממהר לבני ברק, עלי למסור שם שיעור
קבוע בכל יום שלישי. אמר לו ה"בבא
סאלי": אני וכת"ר נביא את המשיח וזה
יותר חשוב מהשיעור, ענה רבנו: "הגמ'
במגילה (טז): אומרת: גדול תלמוד תורה
יותר מבנין בית המקדש, א"כ לא ידחה
שיעור תורה לעולם". והמשיכו שניהם
להשתעשע בדברי תורה וסודותיה זמן מה,
ולאחר מכן ליווה ה"בבא סאלי" את רבנו
עד היציאה.

שכח שהוא עומד על הסולם

מעשה שהיה (שנת תשמ"ג), בעת
שרבנו שקוע בתורה כהרגלו, ובעוד שהוא
עמד במרומי הסולם שבספרייתו, מעדו
קרסוליו, ורבנו נפל ארצה ונחבלה ידו.

מששמע כן ידידו כנפשו, מרן הגר"ש
אלישיב צוק"ל, קרא את חתנו הגר"י
זילברשטיין שליט"א (רבה של רמת
אלחנן) וילכו שניהם יחדו, לקיים מצות
ביקור חולים. הגר"ש אלישיב, אשר ידוע
כקצרן בדיבורו, יצא הפעם מגידרו וישב
עם מרן ושוחח עמו בד"ת בארוכה, כך
נמשכה הפגישה כשעה.

כשיצאו מן הקודש, הביע חתנו את
תמיהתו בפניו, מה ראה כבודו לנכון לצאת
מגידרו ולהאריך בדיבורו? ענהו הגר"ש
אלישיב ואמר: "נכון אמרת, ששיניתי
הפעם ממנהגי, אך הוכרתי לעשות זאת
עבור גאון זה, שנחבל ונחלה בגודל אהבתו
לתורה; שכך הוה עובדא, שנתחדש לגאון
רבי עובדיה חידוש בהלכה, ועלה למרומי
הסולם לחפש ולתור בספרי הפוסקים
באותו עניין, וכאשר מצא שכיון לדבריו
של אחד מגדולי הפוסקים, שכח היכן הוא
נמצא ומיהר עם הספר לכתוב את דבריו
של אותו פוסק, ולזה נפל ונחלה - האם
לאיש אשר כזה, שאהבת התורה בוערת

"אני לא יכול, זה החיים שלי"

בתקופת כהונתו כרב ראשי לישראל,
נסע רבנו באחד הימים לעיר חיפה לערוך
מבחן לאברכים על כל מסכת פסחים,
ולקח עמו לנסיעה תלמוד בבלי מסכת
פסחים בפורמט קטן. במשך כל הנסיעה
הגה בה ללא הרף, כשכל כמה דקות הופך
רבנו דף, וכשהגיעו ליעדם הספיק רבנו
לסיים את כל המסכת.

בנסיעה חזור לירושלים, החלו כאבים
עזים בעיניו מהמאמץ הכביר שהתאמץ
בנסיעה הלך, עד שלא יכול היה לפקוח
את עיניו מרוב כאבים. מקורבי רבנו
לקחוהו לבדיקות, ורופא בכיר קבע
שהעיניים לקו בבעיה רצינית, ולהחלמתם
צריך לנתחו אצל פרופסור מומחה בחו"ל.
אך משמים ראו בעוני רבנו, ובאותם הימים
בדיוק, נזדמן שהפרופסור הגיע בעצמו
לארץ, והיה שליח טוב לרפא את רבנו, תוך
שהוא מצווה עליו לאחר הניתוח, שאסור
לו לקרוא בנסיעה למשך חודש ימים.

באותו זמן, נזדמן שרבנו נסע יחד עם
רעייתו הרבנית ע"ה במכוניתו, ורבנו הביא
בחיקו ספר ללמוד בו בנסיעה, כשהוא
מנסה להחביא את הספר מעיני הרבנית.
אך הרבנית שהיתה מפקחת עליו תדיר,
שמה לב שרבנו מחביא ספר. היא שכל
רצונה לשמור על בריאותו, אמרה לו:
"עובדיה, מה יש שם?", ורבנו אומר לה
בנימה של כאב: "מה את רוצה, אני לא
יכול, זה החיים שלי!"

לא ידחה שיעור תורה לעולם

בשנת תשל"ב הגיע מרן צוק"ל בלווית
בנו הג"ר יצחק שליט"א לעיר נתיבות,
בשעות הצהרית, למסירת שיעור מרכזי
לאברכים. הוא ביקר אז בבית ידידו הגאון,
רבי יששכר מאיר צוק"ל, ראש ישיבת
הנגב, שערך לפניו שולחן מלא כל טוב.

לאחר מכן אמר רבנו לבנו: "כיון
שנמצאים אנו כאן, נלך לראות את פני
קודשו של ה"בבא סאלי" ולפרוש לו שלום
ולקבל ברכה".

כאשר שמע סידנא "בבא סאלי", שרבנו
הגיע אליו, קבלו בכבוד גדול, וביקש
מראש העיר, שנוכח שם, שכל הנוכחים
יצאו מהחדר. על אף שכולם יצאו, בנו
של רבנו רבי יצחק נשאר, ה"בבא סאלי"
הצביע לעברו שיצא, אך ראש העיר אמר
ל"בבא סאלי" בערבית: "הדא וולאד חכם
עובדיה" (זהו בנו של חכם עובדיה), ואז

ילדותו

בנו הגדול זצוק"ל נולד בי"א בתשרי תרפ"א (23 בספטמבר 1920) בבגדאד בככור לרבי יעקב עובדיה וגורג'יה. נקרא בשם 'עובדיה' על שמו של רבי עבדאללה סומך ו'יוסף' על שמו של רבי יוסף חיים. בשנת תרפ"ה (1924), כשהיה בן ארבע עלתה משפחתו לארץ ישראל, והתיישבה בשכונת "בית ישראל" בירושלים, שם התפרנסה מחנות המכולת של אביו (בעיראק עבד אביו כצורך זהב וכסף). מצבה הכלכלי של המשפחה היה דחוק, ורבנו נאלץ לעזור לאביו בגיל צעיר. מנעוריו התבלט בגאונותו ובלהיטותו לתורה. את יצירתו הספרותית הראשונה כתב כבר בגיל תשע, בשולי הספר "ראשית חכמה" (של הרב אליהו די וידאש). התחנך בתלמוד תורה "בני ציון", שבשכונת הבוכרים, ובגיל 12 (תרצ"ג) עבר ללמוד בישיבת "פורת יוסף". באותה שנה כתב את ספרו הראשון ("מחברת העתקת חידות") יחד עם שניים מחבריו. בישיבת פורת יוסף המשיך להשקיע את כל זמנו בלימוד תורה ובכתיבה תורנית. ראש הישיבה, הרה"ג עזרא עטייה זצוק"ל, שימש עבורו כאב רוחני.

נערותו

בהיותו בן 17 נשלח על ידי הרה"ג עזרא עטייה זצוק"ל, להעביר שיעור יומי לבעלי בתים בבית כנסת של עולי פרס בשכונת "בית ישראל". השיעור עסק בהלכה, מתוך ספרו של רבי יוסף חיים מבגדאד זצוק"ל, הבן איש חי.

בשיעוריו חלק על הבן איש חי וטען כי הוא מחמיר וכי הבן איש חי מעדיף את פסקי האר"י על זה של השולחן ערוך. הרה"ג עזרא עטייה זצוק"ל עודד אותו

להמשיך ולפסוק הלכה על פי הבנתו. במקביל לשיעורים שהעביר החל להעלות על הכתב את השגותיו על הבן איש חי, אולם החל לפרסם את הכרך הראשון בסדרה ("הליכות עולם") רק משנת תשנ"ט (1998).

נישואיו והסמכתו לרבנות

בשנת תש"ד (1944), נשא לרבנית מרגלית ע"ה, בתו של רבי אברהם הלוי פטאל זצ"ל.

בגיל 20 הוסמך לרבנות ודיינות על ידי הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל זצוק"ל, ומשנת תש"ו עד תש"ח שימש כדיין בבית הדין של העדה הספרדית בירושלים. בתקופה זו כבר התבססה תפיסתו ההלכתית, והוא נהג להשיב לשאלות שהופנו אליו מחוגי הרבנות והדיינות הספרדית בארץ ובתפוצות, וכן מאשכנזים ירושלמים.

שהותו במצרים

בשנת תש"ח (1947) עבר למצרים, לבקשתו של הראש"ל דאז הרב בן ציון עוזיאל זצ"ל, כדי לשמש שם אב בית דין. במצרים מצא מחויבות דתית חלשה, לא רק בקרב המוני העם, אלא גם בקרב המנהיגות ואף בקרב הרבנים המקומיים. אחת הבעיות החמורות מבחינה הלכתית הייתה מערך הכשרות, דבר אשר גרם לעימותים בינו ובין אישים בקהילה, וביניהם עם כמה מהרבנים. בעקבות אירועים אלה התפטר מתפקידו, שנתיים לאחר בואו, בשלהי תש"ט. כשנה לאחר מכן, חזר רבנו לישראל.

כהונתו בדיינות

מששב לארץ ישראל ממצרים, למד בכולל "בני ציון", אשר בראשה עמד הרה"ג צבי פסח פרנק זצוק"ל. הוא שימש כדיין בבית"ד האזורי בפתח תקווה בהרכבו של הרה"ג ראובן כץ והרב ישעיהו משורר זצ"ל (תשי"ב - תשי"ג, תשי"ח - תשי"ט). בתקופת כהונתו הראשונה,

בהיותו בן 30 בלבד, כתב פסק דין שהתיר יבום במקום חליצה. פסק הדין היה בניגוד לתקנות של הרבנות הראשית לישראל, "חרם ירושלים", שנקבעו שנה קודם לכן, שאסרו על יבום.

רב ראשי לתל אביב

בשנת תשכ"ט (1968) נבחר לכהן כרב ראשי בתל אביב-יפו, לצד הרב שלמה גורן. בכהונתו כרבה של תל אביב, כמו גם בכהונתו כדיין בפתח תקווה ובירושלים, הרים את קרן הפסיקה הספרדית, ומתוך רצון להקל על הציבור ולא להחמיר. ולהחזיר העטרה ליושנה.

בגיל 20 הוסמך לרבנות ודיינות על ידי הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל

רב ראשי לישראל

בתפילת שחרית בז' בחשוון ה'תשל"ג (1972) נבחר רבנו לרב הראשי לישראל ולראשון לציון, במקומו של הרב יצחק נסים ברוב של 81 לעומת 68 קולות. בשנות פעילותו כרב ראשי פעל הרב במספר רב של עניינים הלכתיים וחברתיים: בין השאר, התרת נישואין עם קראים לאחר שלמדו עם רב או רבנית את יסודות תורה שבעל פה. קבע כי ביתא ישראל הם יהודים לכל דבר, פסיקה היסטורית שהובילה להחלת חוק השבות על יהודי אתיופיה; והתיר כ-900 עגונות נעדרי צה"ל במלחמת יום הכיפורים, כשהיה שותף להכרזה עליהם כמתים שמקום קבורתם לא נודע.

כח דהיתרא עדיף

אחד מעקרונות היסוד הפסיקתיים של רבנו הוא בנקיטת הגישה של כוח דהיתרא עדיף, לפיה יש לפסוק להקל ולא לחומרא. באחת מפסיקותיו הביא הרב את דברי החיד"א: "הספרדים אחוזים במידת החסד ולכן הם מקילים בהלכה, והאשכנזים אחוזים במדה הגבורה לפיכך הם מחמירים בדינים".

סיני עדיף

רבנו מדגיש את תפיסתו בדבר עדיפותה של מסורת הלימוד הספרדית על זו האשכנזית, השמה דגש על בקיאות ולא פלפול. כמו כן הוא מעדיף את

שיטת הלימוד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

בהספד שנשא לזכר הרה"ג יעקב עדס זצוק"ל, רבו בישיבת פורת יוסף הוא אמר: המנוח הדגול שהיה מורנו ורבנו בישיבת פורת יוסף בעיר העתיקה לימדנו להועיל לעסוק בתורה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ולא בפלפולי סרק אשר תזרם ורוח תשאם. לצערנו ישנן ישיבות שהלומד ביורה דעה צריך להתחבא בחדרי חדרים פן ירגישו בו ויקראוהו "בטלן" שלמד "פסק" הלכה, וכבושת גנב כי ימצא וכדי בזיון וקצף. ההתרכזות בפלפול על חשבון הבקיאות מביאה לידי חוסר ידע, דבר המוביל לחומרות הלכתיות, שכן נעלמים מהפוסק אותן פסיקות וגישות מקלות שעליהן הפוסק יכול לסמוך ולהקל.

יחסו לקבלה ולחסידות

רבנו ייחס חשיבות מעטה יחסית בפסיקותו לזוהר ולכתבי הקבלה. הוא

השתדל להיצמד לפסיקותיו של מרן רבי יוסף קארו זיע"א שמיעט לשלב את הקבלה בהלכה.

במקרים רבים ניצב רבנו מול הפוסקים ומכריז "אין לנו עסק בנסתרות" ודוחה את הפסיקות המבוססות על הזוהר ועל

אחד מעקרונות יסוד הפסיקתיים של רבנו הוא בנקיטת הגישה של כח דהיתרא

הקבלה באופן כללי. עמדה זו עומדת בניגוד למסורת הפסיקה של רוב הפוסקים הספרדים מאז האר"י ז"ל. בניגוד לעמדתו של החיד"א שקבע כי "אין משיבין אחר האר"י", סבור הרב כי "לא בשמים היא", עם זאת, במקרים שבהם התקבלה דעתו

של האר"י כגון בהלכות תפילה ועוד הוא פסק כהאר"י ז"ל.

יחסו למנהג ולמסורת

רבנו דבק במסורת הספרותית ואינו נותן משקל רב למנהגים אשר אינם מעוגנים היטב על אדני ההלכה. דוגמאות לכך ניתן לראות בהתנגדותו לשני מנהגים בבית הכנסת של יהודי צפון אפריקה - עמידה בעת קריאת עשרת הדברות בבית הכנסת, ושילוב הציבור במהלך התפילה (למשל, אמירת "ברוך הוא וברוך שמו" בברכות שיוצאים בהן יוצאים ידי חובה, קריאת הציבור "בסימנא טבא" לפני התחלת הקריאה בספר בראשית).

הבאנו כאן מעט מעט מהדמות הענקית ויש סיפורים רבים, ועוד יסופר רבות על רבנו מאור ישראל.

אבדנו אבידה גדולה, יהי רצון שיהיה מליץ יושר על כל עמו ישראל, זכותו תגן עלינו, והמקום ימלא חסרנו. אמן.

